

УДК 639.21(285.2) (477.82)

К. А. Сологор – кандидат біологічних наук, доцент кафедри зоології Волинського національного університету імені Лесі Українки;

М. Г. Білецька – кандидат біологічних наук, доцент кафедри зоології Волинського національного університету імені Лесі Українки

Сучасний стан рибних ресурсів озер Шацької групи

*Роботу виконано на кафедрі зоології
ВНУ ім. Лесі Українки*

Проведено аналіз динаміки вилову промислових риб за останнє десятиліття в озерах Шацької групи; виявлено фактори, що впливають на запаси промислових риб; намічено пропозиції, спрямовані на оптимізацію рибних запасів досліджуваних водойм.

Ключові слова: озера Шацької групи, промислові риби, динаміка відлову, фактори.

Сологор Е. А., Билецкая М. Г. Современное состояние рыбных ресурсов озер Шацкой группы. Проанализирована динамика отлова промышленных рыб за последнее десятилетие в Шацких озерах; выяснены факторы, влияющие на запасы промышленных рыб; намечены предложения, направленные на оптимизацию рыбных запасов исследуемых водоемов.

Ключевые слова: озера Шацкой группы, промышленные рыбы, динамика отлова, факторы.

Sologor K. A., Biletska M. G. The Current State of Shatsk Lakes Fish Resources. Commercial fish capture's dynamics in the last decade was analyzed in Shatsk lakes; the factors influencing the commercial fish reserves were identified; the proposals for the fish reserves optimizing in the studied water reservoirs were produced.

Key words: lakes of the Shatsk group, commercial fishes, fishing out dynamics, factors.

Постановка наукової проблеми та її значення. Волинська область багата на прісні водойми природного та штучного походження. Тут виявлено 36 видів риб, серед яких є такі, що мають промислове значення, а також є об'єктами спортивного та аматорського рибальства. Проте нераціональний перевиллов риби без урахування темпів її відтворення, забруднення водойм стічними водами та отруйними хімічними речовинами призводить до значного зменшення рибних запасів. Тому гостро постає проблема охорони та раціонального використання рибних запасів у наших водоймах. Вирішення цих питань сприятиме кращому забезпеченню населення продуктами харчування, поліпшенню якості кормів для худоби, забезпеченню хіміко-фармацевтичної промисловості сировиною.

Дослідження стану рибних ресурсів та їхньої динаміки у водоймах Волинської області має неабияке теоретичне і практичне значення. Дані таких досліджень можуть пояснити зміни, що відбулися в іхтіофауні за останні десятиліття під впливом господарської діяльності людини та природних факторів.

Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми. Рибопродуктивність озер Шацького національного природного парку (ШНПП) досліджували науковці Інституту гідробіології АН України [2]. Про стан іхтіофауни озер ШНПП в першій половині 90-х років минулого століття повідомляють М. Ю. Євтушенко, П. Г. Шевченко, М. В. Коваль та ін. [3]. Дані про іхтіофауну річково-озерної мережі Західного Полісся України знаходимо в публікаціях В. К. Бігуна, О. Р. Дмитроци, О. М. Климнюка, Т. М. Куньчика, В. О. Мосніцького [4]. Динаміку промислової структури іхтіофауни деяких озер ШНПП досліджували М. М. Сидоренко, І. А. Майструк, М. А. Сінчук [5].

Формулювання мети і завдань. Мета проведених досліджень – проаналізувати динаміку промислових виловів риб у шести озерах Шацької групи за останнє десятиліття та з'ясувати фактори, що призводять до істотного коливання цього показника.

Матеріали і методи. Збір матеріалів проводили протягом 2001–2011 рр. в озерах Шацької групи: Світязь, Пулемецьке, Люцимир, Острів'янське, Луки–Перемут, Велике Чорне. Вияснили видовий склад промислових видів риб, стан кормової бази водойм. Прослідкувати динаміку промислових виловів риб за 2001–2011 рр. вдалося на основі опрацювання архівних та найновіших матеріалів обласної держрибінспекції. Виявили причини, що впливають на цей показник. Вивчали біотехнічні заходи, що здійснюються рибними господарствами на озерах для збагачення рибних ресурсів і

з'ясували, які з них є найбільш ефективними та можуть бути рекомендовані до широкого впровадження у практику.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. В озерах Шацької групи за продуктивністю домінують лящ (*Abramis brama* L., 1758), плітка (*Rutilus rutilus* L., 1758), сазан (*Cyprinus carpio* L., 1758), карась сріблястий (*Carassius gibelio* Bloch, 1782), лин (*Tinca tinca* L., 1758), щука звичайна (*Esox lucius* L., 1758), судак (*Lucioperca lucioperca* L., 1758), окунь звичайний (*Perca fluviatilis* L., 1758).

Рибопродуктивність усіх озер, де відбувався офіційний промисел, на початку 90-х років минулого століття складала в середньому 6,2 кг/га. В останнє десятиліття рибопродуктивність коливалася, поступово знижуючись, і досягла практично мізерних величин: 0,7–0,8 кг/га.

Аналізуючи динаміку вилову промислових риб в абсолютних величинах в озерах Шацької групи протягом останніх 11 років (рис. 1), ми відмічаємо помітне коливання цього показника. За середніми значеннями для досліджуваних водойм найвища рибопродуктивність спостерігалася в 2004 р. (25,5381 т.), а у 2007 р. досягла мінімального значення (16,281 т). Зниження вилову в 2007 р. значною мірою пояснюється тим, що зима 2006–2007 рр. була сувора і на більшості озер спостерігався зимовий замор риби. Керівниками рибгоспів не були вчасно вжиті заходи щодо ліквідації замору, у результаті чого велика кількість риби загинула. Несприятливі кліматичні умови 2005–2007 рр. (малі весняні повені, відносно мала кількість весняних і літніх опадів) сприяли тому, що рівень води в озерах помітно знизився. Унаслідок цього багато нерестовищ утратили своє значення, а це, в свою чергу, призвело до зменшення промислових рибних запасів. У період 2008–2010 рр. спостерігалася підвищення рибопродуктивності озер до 23 т. Зростання уловів було зумовлене прийняттям ряду заходів: обмеження відлову на окремих озерах, посилення контролю держрибінспекції за ходом промислу, інтенсивне зариблення озер молоддю риб, заборона застосування недозволених знарядь лову.

На рибопродуктивність водойм впливають природні та антропогенні чинники. До природних факторів, які впливають на стан іхтіофауни можна віднести різке коливання рівнів води, часті перепади температур повітря і води, особливо у нерестовий період, умови зимівлі та нересту, кормова база, вплив інвазійних видів риб (карликовий сомик), які займають екологічні ніші, витісняючи своїх конкурентів – промислових риб.

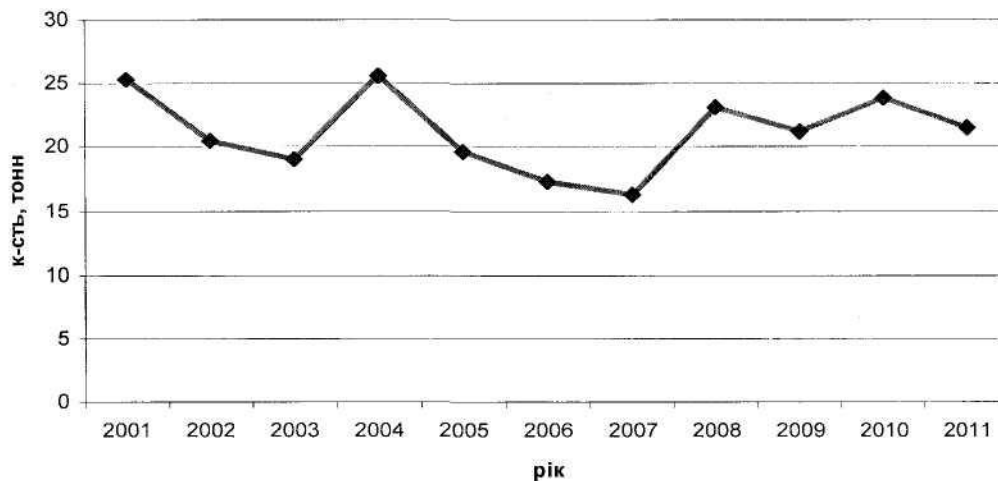

Рис. 1. Динаміка вилову риби з Шацьких озер протягом 2001–2011 рр.

Серед антропогенних чинників на рибопродуктивність водойм впливають забруднення стічними водами промислових підприємств, комунально-побутовими стоками, браконьєрський вилов риби недозволеними знаряддями лову.

Вважаємо, що для підвищення продуктивності іхтіофауни досліджуваних водойм найефективнішими заходами можуть бути: посилення підгодівлі риб концентратами, гнойове удобрення, очищення водойм, внесення мінеральних та органічних добрив, проведення гідромеліорації, випуск мальків у водойми, боротьба з бракон'єрами.

Останнім часом Західному Поліссю, зокрема водоймам Шацького поозер'я, почала загрожувати нова небезпека. У Білорусі, за 15 км на північ від ШНПП споруджується величезний Малоритський

комбінат будівельних матеріалів. Один із його об'єктів – «Хотиславський» крейдяний кар'єр, завглибшки 35 м, в районі дії депресивної воронки спричинить зниження рівня ґрунтових вод, що призведе до зниження рівня води в озерах. Наслідком зниження рівня ґрунтових вод може бути осушення меліоративних каналів, струмків, що перекриє шляхи нерестових, кормових та зимувальних міграцій аборигенної іхтіофауни між біотопами: озеро, річка, ставок, струмок.

Враховуючи гідрологічні характеристики ґрунтів, а також те, що система Шацьких озер здебільшого має карстове походження і підживлюється за рахунок ґрунтових вод, можна зробити висновок, що озеру Світязь також загрожує небезпека. Якщо цей кар'єр буде збудовано, то втратиться гідрологічний баланс, відновити який практично буде неможливо [1].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, за період з 2001 до 2011 р. у водоймах Шацького поозер'я спостерігалось помітне коливання в обсягах промислового вилову риби. Найнижчий рівень цього показника спостерігався у 2007 р., а з 2008 р. він почав наростати.

На динаміку виловів промислових видів риби у Шацьких озерах впливають різноманітні фактори. Серед них найістотніший вплив здійснюють: інтенсивний промисел, гідротехнічні роботи, браконьєрський вилов риби, а також умови зимівлі та нересту риби.

Список використаної літератури

1. Гриб Й. В. Розробка крейдяних покладів родовища «Хотиславське» (II черга) в Малоритському районі Брестської області Республіки Білорусь / Й. В. Гриб, Д. Й. Войтишина // Матеріали громадських слухань з питань впровадження Білоруською стороною проекту. – Луцьк, 2010. – 31 с.
2. Іхтіофауна і рибопродуктивність озер Шацького національного природного парку на сучасному етапі їх існування / І. Є. Дячук, П. Г. Шевченко, М. В. Коваль, В. М. Колесников // Національні парки в системі екологічного моніторингу. – Світязь, 1993. – С. 62–63.
3. Сучасний стан іхтіофауни та охорона риби озер Шацького національного природного парку / М. Ю. Євтушенко, П. Г. Шевченко, М. В. Коваль [та ін.] // Шацький національний природний парк. – Світязь, 1994. – С. 194–209.
4. Іхтіофауна річково-озерної мережі Західного Полісся України : метод. рек. з курсу «Фауна України», «Зоогеографія» для студ. біол. ф-ту / уклад. : В. К. Бігун, О. Р. Дмитроца, О. М. Климнюк та ін. – Луцьк, 2008. – 35 с.
5. Сидоренко М. М. Динаміка промислової структури іхтіофауни деяких озер Шацького національного природного парку / М. М. Сидоренко, І. А. Майструк, М. А. Сінчук // Стан і біорізноманіття екосистем Шацького національного природного парку : матеріали наук. конф. (Шацьк, 10–13 верес. 2009 р.). – Львів : Сполом, 2009. – 132 с.

Статтю подано до редколегії
11.09.2012 р.